

project

Merelbeekse Scheldemeersen

(woordvooraf)

Beste lezer,

Met deze infokrant zal u op tijd en stond op de hoogte gehouden worden van het natuurinrichtingsproject Merelbeekse Scheldemeersen.

De eerste editie van deze infokrant biedt een kennisgeving met natuurinrichting. Waarom de Merelbeekse Scheldemeersen werden uitgekozen voor een natuurinrichtingsproject, leest u ook in deze krant.

Heel kort gezegd: het project heeft tot doel de natuurwaarden in de Merelbeekse Scheldemeersen een duwtje in de rug te geven. Op de middenbladzijde van deze krant ziet u hoe dat in zijn werk kan gaan en hoe de Scheldemeersen daardoor op termijn hun unieke karakter kunnen behouden en versterken.

Als inwoner van Merelbeke-centrum, Schelderode of Melsen vindt u dit krantje in uw bus, omdat de Vlaamse Landmaatschappij en haar partners, die het project uitvoeren, u degelijk willen informeren en u de mogelijkheid willen bieden om inspraak te hebben in het project. Daarover leest u meer in het stukje 'uw inspraak als inwoner'.

Aan het schepencollege, de milieuraad en de landbouwers werd het project al voorgesteld tijdens infomiddagen op 1 juli, 23 september en 25 november 1999.

(wat is... natuurinrichting?)

Natuurinrichting wil gebieden op zo'n manier inrichten dat de natuur er alle kansen krijgt om te herstellen, er voort te bestaan of te ontwikkelen. Dat is niet vanzelfsprekend, want soms zijn er allerlei belemmeringen voor de natuur. Bebouwing, wegen, landbouw, waterwegen, ... zijn vroeger meestal zo bedacht dat ze de mens zo goed mogelijk dienden maar de natuur in de verdrukking brachten. We zien dan dat de water-, bodem- en luchtkwaliteit vermindert, dat in de bermen het aantal plantensoorten afneemt, dat bepaalde vogels, vissen of vlinders verdwijnen, enz.

Wel kunnen er op sommige plaatsen via natuurinrichting nieuwe kansen gecreëerd worden voor de natuur. In deze gebieden worden dan maatregelen uitgewerkt om de natuur te herstellen of te ontwikkelen. Bv. waar weidevogels broeden, zorg je dat ze in de broedperiode niet gestoord worden; bv. waar je nog echte koekoeksbloem, riet of liesgras vindt, zorg je er voor dat het waterpeil niet wordt verlaagd.

Met natuurinrichting worden géén bijkomende gebieden voor natuur afgebakend. Een natuurinrichtingsproject is immers niet overal mogelijk. Tenminste 90 % van de oppervlakte moet groen ingekleurd zijn op het gewestplan. Dit betekent dat het projectgebied grotendeels gelegen moet zijn binnen een groen-, park-, buffer- of bosgebied volgens de huidige bestemmingsplannen of binnen het nog af te bakenen Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN).

Ten hoogste 10 % van de oppervlakte van het projectgebied kan buiten deze bestemming vallen. Binnen dit deel zijn bovendien slechts een beperkt aantal maatregelen en inrichtingswerken mogelijk, zoals het ruilen van eigendom of gebruik van gronden, het werken aan percelen en wijzigingen aan waterlopen.

Natuurinrichting is – in ambtelijke termen – een 'instrument' dat de overheid de mogelijkheid geeft om de natuur op een actieve manier te beschermen. Het decreet op het natuurbehoud van 21 oktober 1997 is de wettelijke basis van natuurinrichting. Dat decreet, dat officieel 'decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu' heet, beschrijft van naaldje tot draadje hoe een natuurinrichtingsproject in zijn werk moet gaan.

(waar?)

Het natuurinrichtingsproject Merelbeekse Scheldemeersen beslaat een gebied van 346 ha op de rechteroever van de Schelde in Merelbeke.

De ruwe grenzen van het gebied zijn de Schelde in het westen, de Tjil-arm van de Schelde in het noorden, de bewoning van de Gaversesteenweg in het oosten en de gemeentegrens met Gavere in het zuiden. Het gebied is ongeveer 6 km lang en 500 à 600m breed.

Volgens het Bijzonder Plan van Aanleg (BPA) dat de gemeente Merelbeke enkele jaren geleden opstelde, is het overgrote deel van de Merelbeekse Scheldemeersen 'natuurgebied met meersenkarakter'. Meersen zijn laaggelegen, vochtige weiden. Een klein deel kreeg van het BPA de stempel 'agrarisch gebied met landschappelijke waarde'.

In het Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan (GNOP) dat Merelbeke in 1996 heeft opgemaakt, staat dat de Merelbeekse Scheldemeersen als open tot halfopen landschap behouden moeten blijven. De gemeente heeft in het GNOP ook haar plannen vastgelegd om de oude Scheldemeanders en de 'moerassige ruigtes' zo natuurlijk mogelijk te maken of te houden, de waterstand te verhogen, bronnen en kwel (opkomend grondwater) te beschermen.

Ook het concept Ruimtelijk Structuurplan van Oost-Vlaanderen (1999) doet een uitspraak over het gebied. Er wordt voor gekozen de Scheldevallei ecologisch en landschappelijk uit te bouwen en er wandelaars, fietsers en hengelaars toe te laten.

De vele studies die aan de Scheldemeersen gewijd zijn, getuigen van de aandacht die het gebied verdient. Door hier een natuurinrichtingsproject uit te voeren, gaat de Vlaamse overheid de ambities voor het gebied, zoals ze verwoord zijn in het richtplan van het Landinrichtingsproject Leie en Schelde, het Provinciaal Scheldevallei-project, het GNOP en de daaruit voortvloeiende studies, proberen te realiseren: de Merelbeekse Scheldemeersen als landschap en als natuurlijke leefomgeving behouden en in ere herstellen.

De uitgangspunten van het natuurinrichtingsproject Merelbeekse Scheldemeersen, die geïnspireerd zijn op o.m. het GNOP met de diverse studies en het BPA, zijn de volgende:

1. Het grootste deel van het gebied zal als open landschap behouden en/of ontwikkeld worden. De Merelbeekse Scheldemeersen zijn een zeldzaam, goed bewaard restant van het meersenslandschap in de Scheldevallei. We moeten dit open graslandgebied behouden en waar nodig kansen geven om te herstellen of verder te ontwikkelen. Dit is nodig omdat ze een biotoop vormen voor waardevolle planten en dieren (een biotoop is de plaats waar een plant of een dier zich goed voelt, omdat de levensomstandigheden er geschikt zijn). Een open meersenslandschap komt niet meer zo vaak voor en de Scheldemeersen zijn dus ook als landschap het behouden waard.

2. Het natuurlijke systeem van wateroverschot in de winter en dalende waterstand in de lente en de zomer moet worden versterkt.

3. De ecologische kwaliteit van de Melsenbeek moet worden verhoogd. Daarmee bedoelen we dat de Melsenbeek zo geschikt mogelijk moet zijn als leefomgeving voor de planten en dieren die er van nature voorkomen. De waterkwaliteit van de Melsenbeek bepaalt mee de 'gezondheid' van het hele gebied. Deze waterkwaliteit zal drastisch verhogen na de aanleg van collectoren die het afval-

water niet meer naar de beek, maar naar een zuiveringsinstallatie brengen. Deze werken worden in de volgende jaren door Aquafin uitgevoerd.

4. De landbouw moet meer afgestemd worden op de natuurfunctie van de vallei. Dat kan door meer aan extensieve landbouw te gaan doen: die verstoort de natuur niet. Het project vormt dan ook een uitdaging om landbouw en natuur met elkaar te integreren.

5. De Merelbeekse Scheldemeersen zijn een aantrekkelijke omgeving voor 'zachte' recreatie zoals fietsen, wandelen en hengelen, en dat moet zo blijven.

Dat zijn de ideeën die aan het project ten grondslag liggen. Hoe ze precies naar de praktijk zullen vertaald worden, is nog niet uitgemaakt. Er moet nog worden bekeken wat financieel en juridisch mogelijk is. Bovendien willen de initiatiefnemers dat natuurbehoud niet ten koste gaat van de landbouwers die in de Merelbeekse Scheldemeersen actief zijn. Er moet dus nog veel overlegd en bestudeerd worden.

Op deze bladzijde ziet u enkele voorbeelden van maatregelen waaraan wordt gedacht.

Veldoven

In de buurt van het natuurreservaat De Putten werd vroeger baksteen gebakken in veldovens met klei uit de Scheldevallei. Er wordt overwogen een nieuwe veldoven te bouwen. Wandelaars en fietsers kunnen dan een kijkje nemen en zo iets leren over ons verleden.

In de Scheldevallei werden vroeger bakstenen vervaardigd in veldovens. Men stapelde losse, ongebakken stenen op elkaar rond een vuurhaard. Nadat het hout was opgebrand, bleef er een hoop gebakken stenen over. Er konden tot 500.000 stenen in één oven gebakken worden. De stapel werd dan afgebroken en de stenen werden verkocht. Een veldoven was dus geen vaste oven, maar werd telkens op een ander perceel gemaakt, nl. op een perceel waar men de klei had weggegraven ('uitgebrikt').

Er werd gebakken in groepen die men 'tafels' noemde. Zo'n 'tafel' bestond uit een moddermaker, een aanvoerder, een modderoplegger, een vormer en twee afdragers. De afdragers waren vaak kinderen.

Het gebruik dateert minstens van de 16de eeuw. In 1878 waren er grote overstromingen in de Scheldemeersen en daarna werd er minder vaak gebakken. In 1975 werd voor de laatste keer in Melsen gebakken. In Eke is nog steeds een steenbakkerij actief die met veldovens werkt.

Natuurreservaat 'De Putten'

De Putten staan meestal de hele winter onder water en komen dan in het voorjaar op zeer korte tijd droog te staan. Vogels als zomertaling en waterral, die in Vlaanderen zeldzaam zijn, brengen hier occasioneel jongen groot. Deze vogels komen door die plotselinge droogte in de problemen, waardoor hun broedpogingen mislukken.

Bossen

De bossen van Melsen grenzen aan De Putten en liggen even laag. Ze zouden ook baat hebben bij een verhoging van het waterpeil, omdat ze net zoals de meersen van De Putten in het voorjaar te snel droog komen te staan. Om in de populierenbosjes een natuurwaarde aan het landschap toe te voegen, wordt op lange termijn gestreefd naar een grotere verscheidenheid aan planten, bomen en struiken. In nauw overleg met de eigenaars van de bossen kan een bosbeheersplan opgesteld worden.

Teirlinckput

Helder water en vis in de Scheldemeanders

Doordat er o.m. te veel brasem in de Scheldemeanders zit en er een grote hoeveelheid slib aanwezig is, is het water troebel geworden. Het is daarom nodig de meanders grondig te baggeren en een grote hoeveelheid vis uit de meanders te halen. Zo komen er meer watervlooiën, waardoor dan weer de algen zullen verminderen en uiteindelijk het water weer helder wordt.

Sint-Elooi

Schelderode

Teirlinckput

GAVERE

Vleermuizenbunkers

De oorlogsbunkers in Melsen kunnen ingericht worden als winterverblijfplaats voor vleermuizen.

Scheldemeersen

(w a t i s e e n n a t u u r i n r i c h t i n g s - p r o j e c t ?)

Natuurinrichting gebeurt in de vorm van projecten: er worden gebieden uitgekozen waarvan men weet dat de natuur er grote groeimogelijkheden heeft. Er wordt nagegaan of natuurinrichting er haalbaar is en zo ja, dan wordt het gebied heel precies afgebakend. Dat is dan het projectgebied. De Merelbeekse Scheldemeersen vormen zo'n projectgebied. Het project krijgt dan vorm gedurende verschillende jaren, op basis van studie en overleg met deskundigen en belanghebbenden (eigenaars en gebruikers) uit de streek. De ervaring en mening van omwonenden, eigenaars, gebruikers en beheerders krijgen een plaats.

In het kader van natuurinrichting kunnen allerlei werkzaamheden gebeuren: de bodemlaag afgraven, een poel aanleggen, een weg een andere verharding geven, eigendom of gebruik van percelen ruilen, het waterpeil verhogen, aanplantingen doen, enz.

Beplantingen
In het project worden op verschillende plaatsen beplantingen voorzien: bv. langs de Melsenbeek en het fietspad Lange-weide - Brandegemse Ham. Deze beplanting zal de bewoning landschappelijk integreren, de recreant beschutting geven en afspoelende aarde bij hevige regenbuien van de akkers of niet begroeide taluds tegenhouden. Er wordt gekozen voor bomen en struiken die oorspronkelijk in deze streek voorkwamen omdat ze passen in de leefomgeving en het landschap van de Scheldemeersen.

Melsenbeek
Hoeveel water zich in een gebied bevindt, wat de kwaliteit ervan is, en hoe de beken, grachten en waterlopen met elkaar verbonden zijn, dat is de waterhuishouding. Die heeft een enorme invloed op de natuur in het gebied. De Melsenbeek speelt op dat vlak een belangrijke rol, maar om haar rol optimaal te kunnen spelen, moet de beek het hele jaar door voldoende water bevatten.

Weide- en watervogels
De weilanden tussen de Sint-Elooisput en de Schelderodeput zijn laaggelegen en daardoor van nature nat. We treffen hier in de winter, als de meersen onder water staan, veel watervogels aan: pijlstaart, smient en wintertaling. Tijdens de voorjaarsstrek pleisteren hier grutto, tureluur en watersnip. Dit zijn weidevogels die, als de leefomstandigheden beter waren, waarschijnlijk in de Scheldemeersen zouden blijven om er te broeden. Er wordt gezocht naar mogelijkheden om het waterpeil van dit gebied op een landbouweconomisch verantwoorde manier te verhogen.

Recreatie en natuureducatie
Als fietser, wandelaar, jogger of visser ben je nooit alleen in de Scheldemeersen. Toch is de recreatie niet zo massaal dat ze de natuur verstoort. Het natuurinrichtingsproject wil de recreatie behouden en een educatief tintje meegeven. Borden met informatie over de wandelwegen en fietsroutes, de natuur, het landschap en het natuurinrichtingsproject kunnen in het gebied geplaatst worden. Een kleinschalig bezoekerscentrum zou de geïnteresseerden meer informatie kunnen verschaffen over de Merelbeekse Scheldemeersen, wandelingen organiseren, groepen ontvangen, enz.

• andere projecten in de Scheldevallei

Het natuurinrichtingsproject Merelbeekse Scheldemeersen ligt in het grotere landinrichtingsproject Leie en Schelde. Landinrichting betekent letterlijk dat een landelijk gebied wordt ingericht volgens de bestemming van het gewestplan door bv. de aanleg van recreatieve voorzieningen, het verbeteren van landbouwstructuren, aanplantingen, ... Sommige projecten binnen het landinrichtingsproject, zoals ruilverkavelingen en natuurinrichtingsprojecten, kunnen via een eigen wetgeving worden gerealiseerd. Voor het project de Merelbeekse Scheldemeersen was natuurinrichting de meest geschikte manier om de ruimte optimaal in te richten. In de Scheldevallei tussen Gent en Oudenaarde worden binnen de grenzen van dit landinrichtingsproject (16.000 ha) nog andere inrichtingsprojecten gepland of uitgevoerd.

• natuurreservaten in de Merelbeekse Scheldemeersen

In gebieden met bestemming natuur kopen natuurverenigingen en overheden gronden aan om ze als natuurgebied te beschermen of in te richten. Zo is het terrein De Putten eigendom van vzw De Wielewaal. De afdeling Merelbeke van De Wielewaal zorgt voor het beheer. De Putten zijn erkend als natuurreservaat en hebben een uitbreidingszone waarin het recht van voorkoop geldt. De gemeente Merelbeke is eigenaar van enkele percelen die door de vzw Natuurreservaten worden beheerd. De vzw heeft daarnaast enkele hectaren in eigendom. In het kader van het natuurinrichtingsproject wenst de Vlaamse overheid (aanspreekpunt: VLM) gronden aan te kopen. Ook de gemeente, De Wielewaal en Natuurreservaten kunnen gronden die grenzen aan hun reservaatjes verwerven.

(l e g e n d e)

- studiegebied
- uitgesloten zones

(s t a p v o o r s t a p)

Het natuurinrichtingsproject Merelbeekse Scheldemeersen wordt niet zomaar van vandaag op morgen uitgevoerd. Het gebeurt stap voor stap.

De **eerste stap** was een **onderzoek naar de haalbaarheid**. Het onderzoek, uitgevoerd door de afdeling Natuur en de Vlaamse Landmaatschappij, is achter de rug. Het heeft de eerste grote lijnen uitgetekend van wat natuurinrichting in de Merelbeekse Scheldemeersen kan betekenen.

De resultaten van dit onderzoek werden aan de Vlaamse regering voorgelegd en door Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw Vera Dua goedgekeurd op 14 september 2000. Met deze goedkeuring is het project ook **ingesteld**. Dat is een **tweede belangrijke stap**.

Daarna richt de minister een **projectcomité** en een **projectcommissie** op: de **derde stap**. In het projectcomité zetelen vertegenwoordigers van alle betrokken overheden: de gemeente, de provincie, de provinciale landbouwkamer, de Vlaamse Landmaatschappij en de volgende diensten van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap: de afdeling Land- en Tuinbouw, de afdeling Bovenschelde, de afdeling Monumenten en Landschappen, de afdeling Ruimtelijke Ordening, de afdeling Bos en Groen, de afdeling Natuur en de afdeling Land. Daarnaast zijn er vertegenwoordigers van notarissen en erkende natuureservaten. Het projectcomité adviseert de minister hoe de natuurinrichting precies moet worden aangepakt en coördineert de uitvoering van de werken. Het projectcomité wordt geadviseerd door de projectcommissie. Die is samengesteld uit deskundigen en belanghebbenden bij het project. Het gaat telkens om personen die in de omgeving wonen of die vertrouwd zijn met het projectgebied.

Momenteel wordt het **projectrapport** opgemaakt. Dit rapport, dat de volgende stap is, geeft een overzicht van alle werken en maatregelen die het natuurinrichtingsproject beoogt. De werken en maatregelen worden daarna in het **uitvoeringsplan** van naaldje tot draadje beschreven, inclusief de kosten. Die worden voor het grootste deel gedragen door de Vlaamse overheid.

Van zodra het **uitvoeringsplan** groen licht krijgt, start het projectcomité met de coördinatie van de werken op het terrein. Dat is een volgende belangrijke stap.

Wanneer het project afgewerkt is, start de belangrijkste fase: de natuur kan ten volle zijn gang gaan. We houden de evoluties in het oog en het gebied wordt op de gepaste manier beheerd.

(i n i t i a t i e f n e m e r s)

Het project Merelbeekse Scheldemeersen is een initiatief van de **Vlaamse Landmaatschappij** en de **afdeling Natuur**. Zonder de inspanningen van de gemeente Merelbeke, De Wielewaal vzw afdeling De Merel en Natuureservaten vzw afdeling Merelbeke zou dit project echter niet tot stand zijn gekomen.

● Vlaamse Landmaatschappij

De **Vlaamse Landmaatschappij** is een Vlaamse openbare instelling met als opdracht 'de zorg voor de open ruimte in Vlaanderen'. Om de zorg voor de open ruimte in de praktijk te kunnen waarmaken, heeft de VLM vijf activiteiten: ruilverkaveling, landinrichting, natuur, de mestbank en het Ondersteunend Centrum van het Geografisch Informatiesysteem Vlaanderen (OC-GIS Vlaanderen). Natuur is de jongste taak. Bij het voorbereiden en uitvoeren van natuurinrichtingsprojecten zoals de Merelbeekse Scheldemeersen speelt de VLM een ondersteunende rol. Dat betekent concreet dat zij het secretariaat van het projectcomité en de projectcommissie zal waarnemen, dat zij helpt bij het opmaken van projectplannen, de communicatie omtrent het project vorm geeft, ... De VLM zorgt ook op het terrein voor de uitvoering van de werken.

● afdeling Natuur

De **afdeling Natuur** is, naast bv. de afdeling Bos en Groen, één van de afdelingen onder de koepel van de administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL) van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. De afdeling Natuur zorgt voor de voorbereiding, de uitvoering en de evaluatie van het Vlaamse natuurbeleid. Dit houdt een brede waaier aan activiteiten in, onder meer de aankoop van natuurrijke gebieden, beheer van de eigen natuureservaten en natuureducatie. De afdeling Natuur ondersteunt ook natuurinitiatieven van gemeenten, provincies en natuurverenigingen. 'Natuur daar zorgen we voor' is het motto van de afdeling Natuur. Bij de realisatie van natuurinrichtingsprojecten stuurt de afdeling Natuur de Vlaamse Landmaatschappij, die haar uitvoerende partner is. Zo zit een ambtenaar van de afdeling Natuur vergaderingen van het projectcomité van het natuurinrichtingsproject voor.

Naarmate het project verder vorm krijgt, zullen allerlei partners wellicht een rol gaan spelen. Dat kunnen landbouwers, particulieren, verenigingen en overheden zijn.

(i n s p r a a k)

● uw inspraak als inwoner

Over de keuze en de afbakening van een natuurinrichtingsproject is wettelijk geen inspraakmoment vastgelegd. Bij het maken van die keuze wordt echter wel uitgebreid overleg gepleegd met gemeenten, milieuverenigingen en landbouwers.

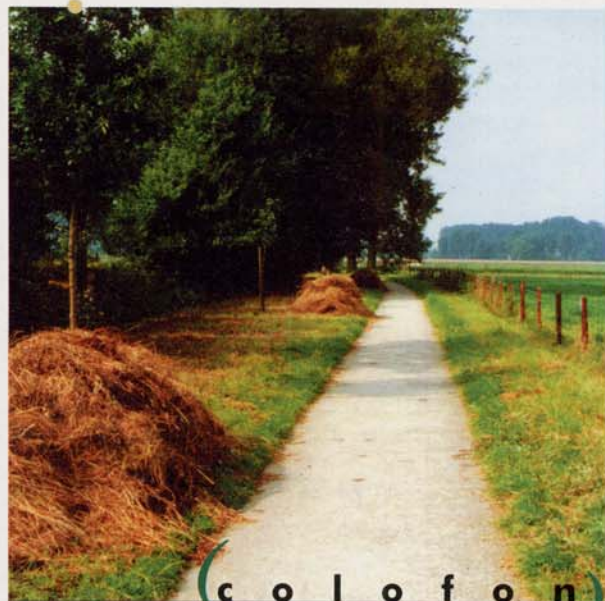
Er zijn twee momenten waarbij u uw inspraak kan laten gelden. Een eerste keer bij het openbaar onderzoek van het projectrapport (waarin de maatregelen voor het gebied worden uitgewerkt) en een tweede keer bij het openbaar onderzoek van het projectuitvoeringsplan.

'Openbaar onderzoek' wil zeggen dat u als geïnteresseerde burger (of als lid van een vereniging of namens een instelling of bedrijf) opmerkingen, suggesties of bezwaren kan formuleren over het projectrapport. Opdat u dat met kennis van zaken zou kunnen doen, liggen gedurende dertig dagen alle documenten en kaarten in verband met het project ter inzage in het gemeentehuis. U krijgt dan ook een natuurinrichtingskrantje in de bus met concrete informatie over het openbaar onderzoek en over de krachtlijnen van de rapporten die ter inzage liggen.

(k o p e n v e r k o p e n r u i l e n)

Zoals u kan lezen, zullen sommige werken die nodig zijn om dit project uit te voeren, vrij ingrijpend zijn. Als u eigenaar van grond bent in het gebied, beslist u uiteraard zelf wat er gebeurt op uw perceel en wat niet. Sommige maatregelen kunnen op private gronden uitgevoerd worden, maar enkel met toestemming van de eigenaar of de gebruiker van de grond. De Vlaamse Landmaatschappij zal dus eigenaars en gebruikers van gronden aanspreken of uitnodigen voor overleg. In het kader van het natuurinrichtingsproject wenst de Vlaamse Landmaatschappij bovendien gronden aan te kopen om als natuureservaat in te richten. Ze kan hiervoor een **recht van voorkoop** uitoefenen wanneer percelen verkocht worden en de pachter zijn recht van voorkoop niet gebruikt. De Vlaamse Landmaatschappij kan ook onderhandelen met de eigenaar voor een aankoop in der minne van één of meer percelen. Daarnaast kunnen de mogelijkheden van kavelruil onderzocht worden.

- Gehooide wegberm tussen Kerkhoek en Merelbeekse Meers

(c o l o f o n)

- oplage: 8.000 exemplaren, op milieuvriendelijk papier
- eindredactie en grafische vormgeving: VLM Gent
- V.U.: ir. Paul Demeester, administrateur-generaal Vlaamse Landmaatschappij, Gulden-Vlieslaan 72, 1060 Brussel

(m e e r i n f o)

Vlaamse Landmaatschappij
Ganzendriës 149, 9000 Gent
Projectleider: Ria De Dyn
Communicatieverantwoordelijke: Els Seghers
Tel.: 09/244.85.00 - Fax: 09/244.85.99
e-mail: els.seghers@vlm.be

Afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap,
Gebr. Van Eyckstraat 2-6, 9000 Gent,
Tel.: 09/265.45.89 - Fax: 09/265.45.88
johan.heirman@lin.vlaanderen.be

Een brochure over natuurinrichting in het algemeen kunt u aanvragen bij de Vlaamse Landmaatschappij.